

O l á h Tibor

Kontrasztivítás és lexika

A lexika az a terület, ahol talán a legkönnyebb felfedezni a különbséget két nyelv között, és az anyanyelv kondicionáló hatását az idegen nyelvek tanulása során.

A francia blanc (fehér) melléknévnek két latin megfelelője van: candidus és albus, egyik a "fényes fehér", a másik a "tompa fehér" jelentésre. A noir (fekete) megfelelői niger és ater, a megkülönböztető jegy ugyanaz. A német tief-nek van lexikális ellentéte: seicht, a francia profond-nak nincs, csak körülírással lehet megadni: peu profond, non profond.

Magyar-francia és francia-magyar vonatkozásban az alábbi lexikai problémákat érdemes kontrasztív szempontból vizsgálni:

1. Az egyes lexikai elemek szemantikai mezői közötti eltérések a leggyakoribb szóállományra vonatkoztatva. (Français fondamental, illetve a magyarban ezt helyettesítő gyakorisági mutatók.)

Példa: számla { un reçu
un quittance
une facture
une note
une addition

A nyelvoktatás során a problémát az jelenti, hogy a franciául tanuló magyarnak a számla megfelelő szinonimái közül csak az addition jelenik meg. A magyarul tanuló francia esetében a nehézség ugyanilyen, bár nem a tévesztés jelenik meg, hanem az azonosítás hiánya.

2. A másik problémát az ún. hamis barátok (faux amis, falsche Freunde, similar looking words, lozníje druzja) alkotják. Az általános meghatározás szerint ide tartoznak azok az etimológiailag, vagy hamis etimológia útján azonosnak tekintett szavak, amelyek a két nyelvben és a két civilizációs környezetben különböző vagy némileg különböző jelentéstartalommal bírnak.

Olyan nyelvek esetében, amelyek származásuk vagy történeti fejlődésük során szoros kapcsolatban álltak egymással, a probléma közismert, és spanyol-francia, angol-francia "faux amis" gyűjtemények száma mutatja, hogy a gyakorlati nyelvoktatásban figyelembe vették a jelenséget. A magyar és idegen nyelvek közötti ilyen gyűjteményekről nem tudok. Pedig például a franciából kölcsönzött vagy francia eredetű, német közvetítéssel átvett szavaink száma (azok, amelyek hamis barátoknak tekinthetők) mintegy 600-ra tehető:

Példa: m. szüterén fr. souterrain
("alagsor, pincesor") (földalatti helyiség, üreg)

A magyar "alagsor, pincesor" jelentésnek a franciában sous-sol felel meg.

Vagy: m. trafik fr. trafic
("dohányáruda") (kereskedés, áruszállítás)
→ fr. bureau de tabac

3. A hamis barátok közé tartoznak, de külön vizsgálandók a frazeológiai szinten megjelenő hamis barátok. Az ebbe az osztályba tartozó lexikai elemek a szótár szintjén ekvivalensek, de kontextusban már eltérő formát kívánnak.

Példa: m. figura fr. une figure
de: "különös figura" fr. "un curieux personnage"
m. pánik fr. la panique
de: "nem kell pánikba esni"
fr. "il ne faut pas s'affoler"

4. Külön vizsgálandók a kontrasztív jegyek akkor, ha a több ekvivalens szónak stilisztikailag eltérő (dícsérő, pejoratív, irodalmi stb.) jelentésértéke van:

Például: m. temetés fr. un enterrement
des obsèques

Az első köznyelvi, a második irodalmi és adminisztrációs nyelvben használatos.

A "hamis barátok" a mondat szintjén is megjelennek (szerkezeti szabályok, szórend stb.), ezek közül bizonyos köznap gyakori szerkezetek összevetése feltétlenül fontos:

Példa: fr. Comment est la maison?
a. What's the house like?

Nem pedig "How is the house?", ahogyan ezt a magyar vagy a francia anyanyelvű mondaná. A struktúra maga létezik és használható, lásd: a "How was the movie?". A francia és a magyar ilyenkor újra egy más szerkezetet vezet be:

"C'était bien le film?", "Jó volt a film?"

"Comment avez-vous trouvé le film?"

Az ilyen típusú összevetést megkönnyítené egy, a magyar társalgási nyelv típus szerkezeteire vonatkozó stilisztikai felmérés.